

ZASADY PISOWNI KASZUBSKIEJ

**a ich odbicie w pracach dorosłych
uczestników Dyktanda Kaszubskiego**

JOANNA GINTER

**ZASADY PISOWNI
KASZUBSKIEJ**

**a ich odbicie w pracach dorosłych
uczestników Dyktanda Kaszubskiego**

**Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2025**

Recenzent
prof. dr hab. Tadeusz Lewaszkiewicz

Redaktor Wydawnictwa
Ewa Jeżewska

Projekt okładki i stron tytułowych
Weronika Dziurdziewicz

Skład i łamanie
Maksymilian Biniakiewicz

Publikacja sfinansowana ze środków Prodziekana ds. Nauki
i Współpracy Międzynarodowej Wydziału Filologicznego
Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-701-9

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 14 49

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział 1. Zasady pisowni kaszubskiej w przeszłości i współcześnie	10
1.1. Podstawowe zasady pisowni	10
1.2. Kształtowanie się kaszubskiej pisowni – ujęcie diachroniczne	13
1.3. Dzisiejszy standard ortograficzny a działalność kodyfikacyjna Rady Języka Kaszubskiego	23
1.3.1. Rada Języka Kaszubskiego jako organ uchwałodawczy	23
1.3.2. Uchwały ortograficzne RJK	25
1.3.3. Słownik ortograficzny a inne kaszubskie słowniki	36
1.4. „Klasicznô grafja” – alternatywa dla standardu ortograficznego z 1996 roku	44
1.5. Znajomość normy ortograficznej wśród osób piszących po kaszubsku	49
Rozdział 2. Dyktando Kaszubskie „Piszã pò kaszëbskù – Królewionka w Pałacu” na tle innych dyktand	54
2.1. Dyktando jako technika nauczania pisowni	54
2.2. Dyktando jako konkurs ortograficzny	59
2.3. Specyfika Dyktanda Kaszubskiego	63
Rozdział 3. Ortografia w pracach dorosłych uczestników Dyktanda Kaszubskiego	67
3.1. Charakterystyka tekstów dyktand z lat 2017–2019	67
3.2. Realizacje tekstów dyktand a ich ocena przez jurorów	86
3.3. Odstępstwa od normy ortograficznej w analizowanych pracach	107
3.3.1. Błąd ortograficzny jako odstępstwo od normy	107
3.3.2. Błędy ortograficzne popełnione w pracach dorosłych uczestników Dyktanda Kaszubskiego – synteza	110
Podsumowanie	120
Bibliografia	127

Wstęp

*Im dalej w las, tym więcej drzew – mówi przysłowie.
Im więcej się wchodzi w sprawy ortograficzne,
tym bardziej widać, jak one są powikłane.*
(Tokarski 1979, s. 19)

„Wierzę, że przyjdzie taki czas, gdy ktoś napisze pracę naukową o wszystkich dyktandach i pokaże nam stan naszej Królewianki” (Lew-Kiedrowska 2015, s. 289) – napisała przed dekadą inicjatorka konkursu Dyktando Kaszubskie, znanego też pod nazwami: *Kaszëbsczé Diktando*, *Piszã pò kaszëbskù* i *Królewióńka w Palacu*. Praca taka dotychczas nie powstała; kompleksowy opis setek dyktand ocenionych przez jurorów w 23 edycjach konkursu (ba! analiza samych tekstów dyktand, których przygotowano już przeszło sto), to zadanie, które najlepiej opisuje kaszubski przymiotnik *stolëmné*: wielkie, ambitne – ale czy wykonalne?

Niniejsza publikacja przedstawia zaledwie ułamek materiału zgromadzonego przez organizatorów Dyktanda Kaszubskiego. Obejmuje wyłącznie dyktanda pisane przez dorosłych (w dwóch podstawowych kategoriach: dla osób niezwiązanych zawodowo z językiem kaszubskim oraz dla profesjonalistów, tj. nauczycieli języka kaszubskiego, kaszubskojęzycznych redaktorów, dziennikarzy itp.; ponadto w dodatkowej kategorii arcymistrzowskiej dla zwycięzców wcześniejszych edycji konkursu). Materiał został ograniczony do trzech kolejnych odsłon Dyktanda Kaszubskiego (XVI, XVII i XVIII) – łącznie obejmuje siedem tekstów dyktand i ich 138 realizacji (prac uczestników).

Taki korpus tekstów pozwolił na wyciągnięcie wniosków nie tylko na temat tego, jak dorośli miłośnicy kaszubszczyzny radzą sobie z pisaniem w tym języku, lecz także dotyczących świadomości językowej jego organizatorów. Mianowicie dzięki analizie potencjalnych trudności, które znalazły się w tekstach dyktand, można domniemywać, co osoby je przygotowujące uważają za pułapki ortograficzne. Wzorcowy tekst (klucz przekazywany lektorom i jurorom) zdradza, na jakich źródłach normatywnych opierają swoje wybory autorzy dyktanda – a właściwie redaktorzy, ponieważ kaszubskie dyktanda stanowią adaptację tekstów już istniejących, napisanych przez lokalnych publicystów i literatów. Z kolei na podstawie adnotacji sporządzanych przez jurorów w pracach uczestników można dowiedzieć się, czy osoby je sprawdzające rzeczywiście zawsze kierują się kluczem, czy może rozstrzygają niektóre zapisy w inny sposób (a zatem mają inną „wizję” ortografii niż osoby układające modelowy tekst).

Analiza dyktand (rozumianych zarówno jako prace napisane przez uczestników konkursu, jak i teksty wzorcowe – klucze) przeprowadzona została pod kątem ich zgodności z obowiązującymi zasadami pisowni kaszubskiej, którym poświęcono pierwszy rozdział książki. Zawiera on nie tylko syntetyczny opis współczesnej kaszubskiej ortografii (opartej na ustaleniach z 1996 r. i wciąż rozwijanej, zwłaszcza dzięki działalności kodyfikacyjnej Rady Języka Kaszubskiego), lecz także drogę dochodzenia do niej – w wielu miejscach krętą i wyboistą. Pisownia zmieniała się na przestrzeni dziesięcioleci; jej historię liczy się od połowy XIX w., kiedy to działał „ojciec kaszubskiej ortografii” Florian Ceynowa (przy czym początków samej kaszubskiej grafii – jeszcze bez pomysłów na jej standaryzację – upatrywać można już w XVI w.); za początek współczesnej kaszubskiej ortografii uznaje się natomiast najczęściej rok 1974 – to wówczas obradowała Komisja ds. Pisowni Kaszubskiej (pod przewodnictwem ówczesnych doktorów, a późniejszych profesorów Edwarda Brezy i Jerzego Tredera), która opracowała doniosłe *Zasady pisowni kaszubskiej* (1975). Niniejsza książka została zatem oddana czytelnikom dokładnie pół wieku po przyjęciu pierwszych współczesnych zasad kaszubskiej pisowni, zrewidowanych później w 1996 r., a ponadto dokładnie dwie dekady po uchwaleniu ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, za który w 2005 r. uznano kaszubszczyznę.

Mam nadzieję, że publikacja ta nie tylko będzie służyła celom naukowym (z których najważniejszy to ustalenie poziomu znajomości normy

ortograficznej wśród dorosłych uczestników Dyktanda Kaszubskiego), lecz także okaże się przydatna dla wszystkich osób zainteresowanych kaszubską ortografią (w następujących obszarach: zasady pisowni, dzieje jej standaryzacji, alternatywne pomysły na system ortograficzny, działalność kodyfikacyjna Rady Języka Kaszubskiego, zagadnienia problematyczne dla kodyfikatorów, źródła normy ortograficznej, odstępstwa od normy w przestrzeni publicznej) oraz konkursami ortograficznymi w formule dyktanda.